

ÇAVDARHİSAR'DA GEÇMİŞTEN BİR GELENEK; ÇEYİZ OLARAK HAZIRLANAN GELİN ODASI TAVANLARI*

A Tradition in Çavdarhisar; Ceilings of Bride's Rooms Prepared As Dowry

Doç. Dr. Hicran Hanım HALAÇ**
Öğr. Gör. İpek DEMİR***

ÖZ

Toplumun en küçük yapı taşını oluşturan aile kavramının oluşum süreci, tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da yöresel farklılıklarla birlikte çeşitli âdet ve geleneklerle oluşmaktadır. Bunlardan birisi de gelinler için hazırlanan her türlü eşyayı tanımlayan çeyiz kavramıdır. Somut olmayan kültürel miraslarımız arasında yer alan Çeyiz Geleneği, yöreden yöreye, dönemden döneme farklılık gösteren bir âdettir. Bu çalışmada, Kütahya ili Çavdarhisar ilçesinde 1940-1950 yılları arasında yapılan bir çeyiz geleneği; işlengili gelin odası tavanları incelenmiştir. Geleneksel Türk evinde detaylı işçiliklere sahip başoda olarak tabir edilen odalar, bölgede gelin odası olarak anılmaktadır. Gelin odaları, yapı inşasından bir müddet sonra yapı sahibinin erkek çocuğunun evleneceği zaman duvar ve tavan ahşap işçilikleri yapılarak hazırlanmaktadır. Yapılan bu ahşap süslemeler, geline çeyiz olarak hazırlanmaktadır. İşlengili tavanlar bölgede tekne tavan veya bindirmeli tavan olarak iki şekilde yapılmaktadır. Çalışma kapsamında, alanda birçok yapı olması ve bunların bir kısmının terk edilmiş, bir kısmının ise harabe durumda olması nedeniyle sözlü kaynaklardan geçmiş bilgisine ulaşılmış ve alanda incelemesi yapılmış dört eve ait beş işlengili gelin odası tavanı örneklem olarak ele alınmıştır. Üç yapıda birer odada işlengili tavan bulunurken, bir yapının iki odasında işlengili tavana rastlanmaktadır. Bu tavanlardan üç tanesi tekne tavan iki tanesi bindirmeli tavadır. Bölgede gelinin kıymetini anlatmak amacıyla yapılan detaylı ahşap işçiliklerine sahip tavanlar mimariyi süsleyen son derece önemli mimari elemanlar olmaktadır. Bölgede çoğu yapının terk edilmesi ve bir kısmının harabe durumuna geçmesi eski bir geleneğin belgelenemeden yok olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle günümüze ulaşamayan bu geleneğin tamamen hafızalardan silinmemesi ve belgelenmesi için bu çalışma önem arz etmektedir. Sonuç kısmında ise bu yapıların korumasına dair yapılar, iyi durumda olan, basit onarım gerektiren ve esaslı onarım gerektiren şeklinde üç kategoriye ayrılarak çeşitli koruma önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Çavdarhisar, gelin odası, başoda, çeyiz, işlengili tavan.

ABSTRACT

The formation process of the family concept, which constitutes the smallest building block of society, is formed by various customs and traditions along with regional differences in Turkish society as it is in all societies. One of them is the concept of dowry, which defines all kinds of things prepared for brides. Dowry tradition among intangible cultural heritage, from place to place is one that differs from period to period. In this study, a dowry tradition made in the 1950s in the province of Çavdarhisar, Kütahya province; embroidered bridal ceilings have been examined. The rooms, which are described as the head room with detailed craftsmanship in the traditional Turkish house, are referred to as the bride's room in the region. The bride's rooms are prepared by wooden craftsmanship a while after the construction of the building takes place, when the son of the owner of building is to be married. These wooden ornaments are made as a dowry for the bride. The embroidered ceilings are striking in the region as a 'tekne' ceiling or a 'bindirme' ceiling. In the scope of the study, the four embroidered bridal room ceiling

* Geliş tarihi: 27 Nisan 2018 - Kabul tarihi: 4 Eylül 2019

Halaç, Hicran Hanım; Demir, İpek. "Çavdarhisar'da Geçmişten Bir Gelenek; Çeyiz Olarak Hazırlanan Gelin Odası Tavanları" Milli Folklor 123 (Güz 2019): 150-165

** Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Eskişehir/Türkiye, hicranhalac@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8046-9914

*** Giresun Üniversitesi, Şebinkarahisar Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Mimari Restorasyon Bölümü, Giresun/Türkiye, ipek.demir@giresun.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7516-4259

which has reached to the story of verbal sources and has undergone the examination is considered as a sample because the area has many buildings and some of them are abandoned and some of them are in ruins. In three buildings, there is an embroidered ceiling, and in one building there are two embroidered ceiling. Three of these ceilings is a tekne ceiling and two of them are bindirme ceiling. The ceilings with detailed wooden craftsmanship designed to describe the value of the bride in the district are the most important architectural elements decorating the architecture. The abandonment of most buildings in the region and the passage of some of them to ruin cause an old tradition to disappear without being documented. Therefore, before this tradition is completely erased from the collective memory, it is important to document this work. In the conclusion section, various conservation proposals are made according to the structures that are in good condition, requiring simple repairs and divided into three classes as the structures requiring substantial repairs.

Key Words

Çavdarhisar, bride's room, chief room, dowry, embroidered ceiling.

Giriş

Türk kültürünün temel unsuru olan ailenin kuruluş aşaması da oldukça teferruatlı ve önemlidir. Bu nedenle içinde farklı ritüeller barındırır. Bu ritüellerden biri de çeyizlerdir. Bir milletin, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde oluşturulan bütün maddi ve manevi değerler olarak tanımlanabilen kültür, tüm alanlarda olduğu gibi çeyizlerimizde de izlerini barındırmaktadır.

Çalışma kapsamında, Kütahya ili Çavdarhisar ilçesinde geçmişte var olan bir çeyiz ritüeli *'işlengili gelin odası tavanları'* incelenmiştir. Çalışma günümüzde kaybolmuş bir geleceği ve onun yapımında kullanılan kaybolmaya yüz tutmuş ahşap işçiliğini hatırlatmayı, tanıtmayı ve koruma önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Yapılan literatür taramasında Çavdarhisar ilçesinde yer alan kırsal mimaride kullanılan ahşap işçiliğe değinen bir bilimsel çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu nedenle Türk kültüründe önemli bir yer tutan çeyiz geleceğinin bölgeye özgü bir parçası olan gelin odası tavanları inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Çalışma alanını, Kütahya ili Çavdarhisar ilçesi Kentsel Arkeolojik sit

alanı oluşturmaktadır. Sit alanında 356 adet konut ve işyeri bulunmaktadır. Bunların bir kısmı harabe, bir kısmı terk edilmiş olmasının yanında bölgede yaşanan göçler nedeniyle yapıların büyük bir çoğunluğunun sahiplerine ulaşılamamaktadır. Bu nedenlerle çalışma kapsamında işlengili gelin odası tavanına sahip, girerek üzerinde inceleme yapabildiğimiz ve sahipleriyle görüşebildiğimiz sit alanında tespit edilen dört örnek yapıda bulunan beş işlengili tavan ele alınmıştır.

Nitel araştırma açısından ilginç ve önemli bir çalışma konusu oluşturan kültür kavramının analizine yönelik (Anonim, t.y: 70-71) bu çalışmada amaç Çavdarhisar halkının çeyiz kültürüne dikkat çekmektir. Muğlak ve standardize edilmeye pek de uygun olmayan kültür, veri toplama araçları ile ölçülme yerine gözlenir, yaşanır ve hissedilir. Bu noktada toplanacak veriler; gelin odası, başoda, düğün ritüelleri ve çeyiz konularında literatür taraması, kişisel gözlemler, alan çalışması ve fotoğrafla belgeleme ile toplanmıştır. Ayrıca dört ana başlıkta (anıtsal, yazılı, sözlü ve simgesel) ele alınan restitüsyon bilgi kaynaklarından olan sözlü kaynaklardan (görüşmeler) da yararlanılmıştır. Sözlü

kaynaklar, yapıya ait bilgilerin yapıda yaşamış kişilerden veya yapının inşasında bulunan kişilerden alınan bilgileri kapsamaktadır (Uluengin, 2007: 27). Güvenilirlik derecesi düşük olmasına rağmen farklı bakış açıları ile yapının yeniden incelenmesine olanak sağlamaktadır. Görüşmeler süresince yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşme soruları Çavdarhisar'da düğün, çeyiz ve gelin odası kavramı üzerinde şekillendirilmiştir. Elde edilen tüm veriler nitel araştırma desenlerinden kültür analizi desenine göre incelenmiştir. Kültür analizi metodu, bir gruba ait kültürü tanımlamak ve yorumlamak için kullanılmaktadır. Temel amaç araştırmaya konu olan gruba ait kültürün kendi bakış açılarından aktarılmasıdır (Anonim, t.y: 70-72).

“Bölgeye özgü yok olmaya yüz tutmuş bir geleneğin, korunması ve belgelenmesi için ne yapılabilir?” sorusuna cevap bulmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmanın sonraki bölümlerinde çeyiz ve gelin odası kültürü irdelenmiş, Çavdarhisar'da geçmişte çeyiz geleneği olarak yapılan gelin odası tavanlarından örnekler sunulmuş ve korunmasına ilişkin öneriler sunulmuştur.

Geçmişte Çeyiz ve Gelin Odası Kültürü

Türk Dil Kurumuna göre çeyiz (cihaz), gelin ve damadın aileleri tarafından hazırlanan, yaptırılan veya satın alınan eşya, taşınır-taşınmaz mallar, mülkler olarak adlandırılmaktadır. Eski Türklerde ise baba malından kızı düşen pay olduğu ifade edilmektedir (Ögel 1988: 258-260). Dede Korkut'a bakıldığında ise bu durum “oğlı olan

ivermiş, kızı olan köçürmüş” ifadeleriyle gelinin baba evindeki malı damat evine götürmesi olarak ifade edilmektedir. Ögel, islâm hukukuna göre gelinin çeyiz yükümlülüğü olmadığı halde Türk kültüründe babanın kızına çeyiz yapmasının bir yükümlülük olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda Divan-ı Lûgat’it-Türk’te baktığımız zaman ise çeyiz kavramı “kahn”, “sep”, “septürmek” ve “yüfüş” kavramlarıyla anılmaktadır. Örneğin “*ol anıng kızın septürdi*” ifadeleriyle bir bey, bir babaya kızını çeyizli olarak evlendirmesini emretmektedir.

“Kız kundakta, çeyiz sandıkta” atasözü ile de ifade edildiği üzere geçmişten günümüze Anadolu’nun hemen hemen her bölgesinde evin kızı için çeyiz hazırlıkları yapıldığı bilinmektedir. Geçmişten günümüze yapılan çeyizler içerisinde el emeği önem arz eden unsurlar arasında yer almaktadır. Çeyizler ailelerin ekonomik durumlarına göre çeşitlenmektedir. Osmanlı ve Anadolu beyliklerinde kimi çeyizlerin nesnelere üstüne çıkararak, büyük araziler veya eyaletler olduğu görülmektedir. Ayrıca tek tek ya da sürü halinde hayvan, bağ, bahçe, tarla, ev, araba ve hizmetçinin (hala-yık) çeyiz olarak verildiği bilinmektedir (Anonim 1960: 503, Anonim 1986: 2668, Nutku 1988: 297). Ayrıca evlenme geleneğinde kullanılan hemen hemen tüm ürünler simgesel bir anlam da barındırmaktadır. Bu açıdan da çeyiz sadece yeni kurulan aile için madde bir kaynak değildir. Aynı zamanda geline toplum içindeki rolünü de anlatan bir araç olarak kullanılmaktadır (Kara, 2009: 340).

Bu bağlamda geçmişten günü-

müze Türk kültüründe önemli bir yer kaplayan çeyiz kavramı, 2014 yılında, 01.0070 envanter numarasıyla 'Çeyiz Geleneği' adıyla Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanter Listesinde (Anonim, t.y.) de yer alarak kültürel mirasımızın önemli bir parçası olduğu belgelenmiştir.

Kütahya bölgesinde ise çeyizin bir diğer adı da 'yük'tür. Erkek tarafı hazırladıkları bohçaları pazartesi, perşembe ve cuma günleri kız evine götürmektedirler. Erkek tarafından kız evine gelen çeyiz içerisinde şalvarlar, entariler, hırkalar ve basmalar gibi çeşitli hediyeler yer almaktadır. Kız evinin hazırladığı çeyizde ise çeşitli giysiler, gümüşler, takılar gibi nesnelere yer almaktadır. Çini diyarı olmasına rağmen Kütahya'da çeyize çini konması ayıp karşılanmaktadır. Çeyiz, önceleri geldiği gün daha sonraları ise geldikten iki gün sonra kızlar tarafından maniler ve türkülerle ortam şenlendirilirken, bir odaya ip çekilerek erkek tarafından gelenler ve kız tarafının hazırladığı çeyizler olarak ipe serilerek, yaklaşık bir hafta kadar ziyaretçilere sergilenmektedir. Serilen çeyiz bir haftanın sonunda toplanarak erkek tarafına gönderilir ve çeyiz orada da sergilenir (Efe vd. 1963: 22-30, Anonim 1981: 5367). Ayrıca Kütahyalı genç kızların kentin yerlisi olduğunu ifade eden ağır elbiseler ve şalvar takımları da çeyizlerinde yer almaktadır. Çeşitli sebeplerden ötürü her kesimden Kütahyalı genç kızlar bu elbiseleri giymekten hoşlanmaktadırlar. Kütahya'da geline ve damada verilen önemi göstermek için ise emek isteyen el örgüsü kazak, hırka ve çoraplar çeyize dahil olmak üzere hazırlanmakta-

dır (Koç 2006: 55-216, Koç 2009: 246-252, Koç 2012: 197).

Günümüzde ise çeyiz kültürü büyük oranda devam etse dahi değişen yaşam koşulları, sosyal ve ekonomik hayat çerçevesinde değişikliğe uğramaktadır. Kişilerin ekonomik durumlarıyla doğru orantılı olarak değişmektedir. Genellikle yatak odası ve mutfak eşyasını kız tarafı alırken salon ve oturma odası eşyaları ile beyaz eşyayı erkek tarafı almaktadır. Günümüzde bu ayırım devam etmekle birlikte müstakbel eşlerin ikisi de çalışıyorsa ortak bütçelerle tüm evi beraber döşemeye başlamışlardır.

Türk kültüründe aile kavramında önemli bir yeri olan, soyun devamlılığını sağlayan, yuvayı kuran, fedakarlık ve sadakatiyle ön planda olan kadına verilen değer ortadadır. Yuvanın ana karakteri olan yeni gelin içinse ona özel odalar hazırlanmaktadır. "Gelin odası" olarak anılan bu odalar süslü ve güzeldir. Kuzey Türklerinin Muradım Destanında bu kavram süslü ve mükemmel ev anlamına gelen "yıbalu ev" olarak anılmaktadır (Sarı, 2017: 46).

Türk evini oluşturan en önemli unsur odadır. Odaların en önemli özelliği ise yapı içinde belirli görevleri tek başlarına karşılayabilmeleridir. Oda kavramının kendi içinde özelleştiği ve farklı isimlerle anıldığı (Başoda, Kışık Oda, Yazlık Oda, Kırmızı Oda ve Yeşil Oda gibi) mekanlar vardır. Geleneksel Türk evlerinde, evin en ehemmiyetli odası ise bunlardan biri olan "başoda"dır. Bazen bu odalara "köşk oda" da denmektedir. Başodalar genellikle aile reisinin odası olarak kullanılmaktadır (Eldem, 1954: 15, Küçükerman, 2007: 69 ve Kutlu, 1999,

Arseven 1962'den: 41, Dikmen ve Toruk, 2015: 111).

Geleneksel Tük evlerinde odalar genellikle sade ve yalın bir şekilde düzenlenirken başodalara baktığımız zaman, diğer odalardaki dolaplara oranla daha süslü ve görkemli dolaplara sahip olduğu gözlenmektedir. Tavan süslemeleri odadan odaya farklılık göstermekle birlikte başoda tavanlarının çoğunlukla daha özenli olduğu görülmektedir. Gösterişin arttığı başodalarda, işlevselliğinin yanında ocaklar, estetik algıyı artırmak için de kullanılmaktadır. Ayrıca genç evli çiftlerin odası olarak düzenlenen ve gelin odası olarak anılan odalar vardır. Bu odalar başodalarda olduğu gibi duvar ve tavan süslemeleri bakımından oldukça gösterişlidir (Hacıbaloğlu, 1989: 23).

Kütahya ili, Çavdarhisar ilçesinde yer alan sivil mimarlık⁵ örneklerine baktığımız zaman da gelin odası olarak anılan odalara rastlanılmaktadır. Bu odalar, sözlü kaynaklardan elde edilen verilere göre yapı inşasından ortalama 10-15 yıl sonra evin büyük oğlu evleneceği zaman özelleştirilmektedir. Gelin için hazırlanan bu odalar başodalar gibi süslü tavanlara, dolaplara ve ocaklara sahiptir.

Çavdarhisar'da Geçmişte Düğün ve Çeyiz Olarak Yapılan Gelin Odası Tavanlarına Örnekler

Yapıların sahipleri ve yerel halktan 10 kişi ile alanda yapılan görüşmeler sonucunda, alanda geçmiş dönemlerdeki düğün ritüelleriyle ilgili bilgiler toplanmıştır. Alınan bilgiler;

Anadolu'nun her yöresinde olduğu gibi Çavdarhisar'da da çeyizin önemli olduğunu ifade eden, 85 yaşın-

daki Fatma Evkaya ve 90 yaşındaki Hatice Keleş'in verdiği bilgilere göre 3 gün boyunca hazırlanan çeyizler odaya gerilen ipler üzerinde sergilenmiş. Daha sonra da toplanan çeyiz, sandıklara yerleştirilerek gelinle birlikte yeni gelin odasına gidermiş (bkz. Görsel 1, Görsel 2). Yukarıda bahsettiğimiz gibi Evkaya ve Keleş'in verdiği bilgileri literatür de destekler niteliktedir.

Görsel 1. Bölgedeki Çeyiz Sandıklarına Örnekler (kişisel arşiv)

Görsel 2. Bölgedeki Çeyiz Sandıklarına Örnekler (kişisel arşiv)

Hatice Keleş, uzun yıllar Çavdarhisar'da yapılan düğünlerde düğün yemeklerinin hazırlanmasında görev aldığı ifade etmiştir. Keleş'in beyanına göre bir hafta boyunca kız ve erkek evinde yemekler hazırlanıp misafirlere ikram edilmiştir. 86 yaşındaki Halil Berber, M.S. 3. yy'a tarihlenen 1981-1982 yıllarında Alman Arkeoloji Enstitüsünün yaptığı çalışmalar sonu-

cunda açığa (Naumann, 1982: 184 ve Naumann, 1983: 197) çıkarılmış mozaikli hamamın geçmişte köy meydanı olduğunu ve düğünlerin bazen orada bazen de evlerin önünde çalgılı veya mevlütlü olarak yapıldığını beyan etmiştir. 80 yaşındaki Ahmet Erdem ise düğünlerin köy odalarında yapıldığını ifade etmiştir. Berber ayrıca, para ve ağaç konusunda zengin ailelerin gelinleri için yörede “işlengi” olarak adlandırılan tavan işlemeli gelin odaları hazırladıklarını ifade etmiştir. 85 yaşındaki Hüseyin Tanrıverdi, 1945-1950’li yıllarda yapılan düğünlerde gelinin kıymetli olduğunu göstermek amacıyla geline çeyiz olarak işlengili tavanlar yapıldığını ifade ederek Berber’in söylemlerini desteklemiştir. Geçmiş yıllarda işlengili tavanları yapan ahşap ustası Mehmet Akmeşe’nin çırağı olup günümüzde marangoz ustası olan 54 yaşındaki Mehmet Kuyulu, işlengili tavanların 1 ay gibi uzun bir sürede tek ustanın çalışmasıyla oluşturulduğunu ifade etmiştir. Kuyulu, eskilerden edindiği bilgilere göre 1950 öncesi gelinlerin atla, 1950’lerde at arabasıyla, 1960’larda askeri ciple daha sonraları da taksilerle köyde gezdirildiğini ve düğünlerin geniş evlerde veya bahçelerde yapıldığını anlatmıştır. Ahmet Erdem, 1950’lerde Roma döneminden kalan iki köprüden gelinlerin atla geçirildiğini ve köprünün üstünden ırmağa para atıldığını ifade ederek Kuyulu’nun anlattıklarını doğrulamıştır. 80 yaşındaki Ahmet Erdem ise düğünlerin köy odalarında yapıldığını ifade etmiştir.

Sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler incelendiğinde, 1940-1960 yıllarında yapılan düğünlerin mevlütlü

veya çalgılı olduğu, gelinlerin atla, at arabasıyla, askeri ciple daha sonraki yıllarda ise taksilerle gezdirildiği ve gezdirilirken iki Roma köprüsü üzerinden geçirildiği, parası veya ağacı olan kişilerin geline kıymetli olduğunu ifadelendirmek için işlengili tavanlı gelin odası hazırlatıldığı bilgilerine ulaşılmıştır. Ayrıca el emeği göz nuru hazırlanan tekstil işleri ve bunların yerleştirilmesi için hazırlanan sandık gelinin çeyizini oluştururken, hazırlanan gelin odasının ahşap işçiliğini barındıran tavan ve dolap erkeğin çeyizini oluşturmaktadır. Günümüzde gelinin beyaz eşya, mutfak gereçleri ve yatak odasını almasının yanında erkeğin oturma odası, salon hatta mümkünse evi satın alması bu kültürün günümüzdeki yansıması diyebiliriz.

Kuban (1975: 192-211), Türk toplumundaki ataerkil yaşam tarzından dolayı evlerin büyük aileleri barındırdığına ve her yeni kurulan ailenin gereksinimleri için bir oda ayrıldığına değinmektedir. Çavdarhisar geleneksel konut mimarisinde de bu, çok net bir şekilde görülmektedir. Evin en büyük erkek çocuğu evlendiği zaman bir oda yeni aileye tahsis edilmektedir. Aynı şekilde evin başka erkek çocuğu varsa onun için de başka bir oda tahsis edilmektedir. Bu şekilde büyük aile bir çatı altında yaşamaya devam etmektedir.

Çavdarhisar’da sözlü kaynaklarla yapılan görüşmelerde, 75 yaş üstü kişilerin kendilerine işlengili gelin odaları hazırlandığı 45-55 yaş arası kişilerin ise babaları için bu odaların hazırlandığı daha sonra kendilerinin bu odalara geçtikleri bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca yapılan görüşmelerde,

işlengili tavanları bölgede yaygın olarak yapan ustaların Hüseyin Dülger, Mehmet Akmeşe ve Kazım Öztürk olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bölgede işlengili gelin odası tavanı olarak bindirme ve tekne tavan çeşitlerinin uygulanmış olduğu tespit edilmiştir. Kirişlerin birbiri üzerine bindirilmesiyle üsttekilerin, alttaki kirişler tarafından taşındığı, belli açılarla döndürülen kirişlerin oluşturduğu bindirmeli tavanların, Anadolu'daki varlıkları Friglerdeki konut tavanlarına kadar uzanmaktadır (Parlar vd. 2016: 1-7). Bölgenin yakın çevresinin geçmişinde bu kültürün var olması ve farklı bir ritüelle hayata kazandırılması son derece önemlidir. Tekne tavan ise kirişlerin altına ana zemin oluşturulduktan sonra kenarlara pervazlar takılarak yapılan tavanlardır. Ortalama 15-20 cm derinlik verilerek oluşturulur (Yıldırım vd. 2006: 334).

Yapılan tavan çeşitleri, kaliteli işçilik ve düz bir tavana kıyasla daha fazla ahşap gerektirmektedir. Bu nedenle bu tip tavanlar zengin ailelerin tercih ettiği ve evin önemli odalarından biri olan başodada kullanıldığı yaygın olarak görülmektedir. Bu nedenlerle çeyiz olarak yapılması, bölgede gelinin kıymetini ve ailenin para veya ahşap yönünden zenginliğini ortaya koymaktadır.

Yapılan alan çalışmasında ve görüşmelerde elde edilen verilere göre bindirme tavan veya tekne tavan bölgede yaygın olarak inşa edilen tavan tipleri olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonrasında bu tavanların yapı inşasından daha sonraki yıllarda evin büyük oğlu evle-

neceği dönemde yapıldığı tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında örnek olarak sözlü kaynakların geçmişteki durumlarını ve sürecini anlattıkları Erdem, Yaşar, Damar ve Evkaya ailelerine ait evlerin işlengili gelin odası tavanları incelenmiştir.

Damar Ailesine Ait İşlengili Gelin Odası Tavanı

Damar ailesine ait ev, evin günümüz sahibi Kazım Damar'ın ve annesi Kadriye Damar'ın verdiği bilgilere göre Kazım beyin büyük dedesi Mehmet Damar tarafından oğlu Hasan Damar için 1945-1950 yılları arasında gelin evi olarak yapılmıştır. Evin inşasından bir müddet sonra gelin odası işlengileri marangoz Hüseyin Dülger tarafından yapılmıştır (bkz. Görsel 3).

Görsel 3. Damar Ailesine ait evin gelin odası (kişisel arşiv)

Görsel 4. Damar ailesine ait evin gelin odası tavanı (kişisel arşiv)

Gelin odası bindirme tavan olarak yapılmıştır (bkz. Görsel 4). Duvardan tavana geçiş pervazlarla sağlanmıştır. Pervazların ortasında zikzak motifler yer almaktadır. Tavan kurgusu iç içe iki kare, ikinci karenin içine çapraz yerleştirilmiş kare ve onun içinde bir kare olmak üzere toplam 4 kareden oluşmaktadır. En içteki karenin merkezinde sekiz köşeli bitkisel bezemelere sahip yıldız pano bulunmaktadır. Yıldız kolları merkezde daire formulu bir ahşapla birbirine bağlanmaktadır. İkinci karenin ve en içteki karenin dört köşesinde iç içe karelerden oluşan bir motif bulunmaktadır. Bu motifler applike denilen ahşap işleme tekniğiyle yapılmıştır. Çıtakârî tekniği kullanılan tavanda yer alan çıtalar düz çıta değil geometrik motifli çıtalar olarak tercih edilmiştir. Çapraz yerleştirilen karenin birleşim noktalarında çeyrek daire bitkisel motifli panolar bulunmaktadır (bkz. Görsel 5). Bu çeyrek daire şeklindeki motiflere baktığımızda her birinde farklı detaylar kullanıldığı görülmektedir.

Görsel 5. Çeyrek daire panolar (kişisel arşiv)

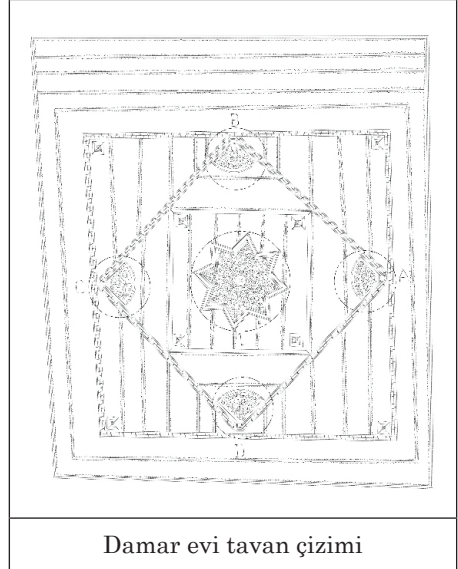
Tavan göbeğinde yer alan yıldız panonun kollarında iki farklı motif kullanıldığı görülmektedir. Ana hatlarıyla iki motif birbirine benzese de yıldızın uç noktasında bitişleri farklı

desenlerle sağlanmıştır. Yıldız kollarının birleştirilmesi sırasında motifler, tekrar etmeyecek ve birbiri arkasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. (bkz. Görsel 6, Tablo 1).

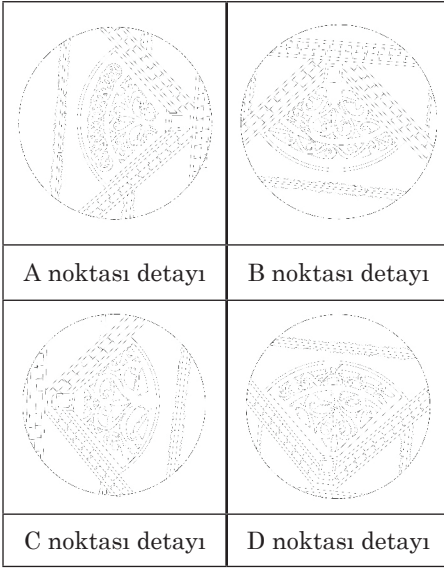

Görsel 6. Tavan göbeğinde yer alan sekiz köşeli yıldız motifi (kişisel arşiv)

Tablo 1: Damar evi işlengili gelin odası tavanları çizimleri

Damar evi tavan çizimi

Bu motiflerin ve tavan göbeğinde yer alan panonun ahşap oymalarının alt kısmının kırmızı renkte boyandığı görülmektedir. Ayrıca bu kesişim noktalarında, ortasında ayna bulunan kare panolar yer almaktadır (bkz. Görsel 7). Sözlü kaynaklarla yapılan görüşmelerde aynanın neden kullanıldığına dair sorduğumuz sorulara herhangi bir cevap alamadık. Aynanın mitolojik anlamlarına baktığımız zaman ise Türk kültüründe fani dünya ile ölümden sonraki hayat arasındaki sınırı sembolize ettiği bilinmektedir. Ayrıca İslam kültüründe de kişiye güzelliği gösteren bir imge olarak anılmaktadır. Bu nedenle tavadaki aynaların hem diğer dünyanın varlığını hem de yeni çifte güzelliklerini hatırlatmak için yerleştirildiği varsayılabilir.

Görsel 7. Köşelere yerleştirilen aynalara örnek (kişisel arşiv)

Yaşar Ailesine Ait İşlengili Gelin Odası Tavanı

Yaşar ailesine ait ev, evin günümüz sahibi Ahmet Yaşar'ın verdiği bilgilere göre 1945-1950 yılları arasında dedesi Mehmet Yaşar tarafından babası ve amcası için yaptırılmıştır. İşlengili gelin odası tavanı (bkz. Görsel 8) ev inşasından ileri bir tarihte Mehmet Yaşar'ın büyük oğlunun evliliği nedeniyle geline hediye olarak marangoz Hüseyin Dülger ve Mehmet Yaşar tarafından 17 günde yapılmıştır. Babasından sonra günümüz sahibi Ahmet Yaşar 1969 yılında evlenerek gelin odasına geçmiştir.

Görsel 8. Yaşar ailesine ait evin gelin odası

Gelin odası tavanı tekne tavan şeklinde yapılmıştır. Duvardan tavana geçiş pervazlarla sağlanmıştır (bkz. Görsel 9). Pervazların ortasında zikzak motifler yer almaktadır. Göbeğin

etrafında kalan tavan yüzeyi, 6 çıtalı düz ahşaplardan oluşmaktadır. Çukur kısmı çevreleyen pervazın ortasında zikzak motifler yer almaktadır. Ayrıca pervazın alt ve üst yüzeyleri geometrik motiflerle şekillendirilmiştir.

Görsel 9. Gelin odası tavanı pervazları

Ayrıca her duvarın orta noktasında iç içe iki kareden oluşan bir kare yer almaktadır. Pervazdan iç tavana kadar olan kısım ahşaplarla kaplanmıştır. Birleşim noktalarında üç köşede iki, bir köşede üç adet çıtayla kapatılmıştır. İç tavanın merkezinde altıgen şeklinde bitkisel bezemelere sahip bir pano bulunmaktadır. Altıgeni oluşturan üçgen parçalar, merkezde dairesel formlu bir ahşapla birbirine bağlanmaktadır (bkz. *Görsel 10*). Göbek yapımında aplike tekniği kullanılmıştır.

Görsel 10. Gelin odası tavan göbeği

Evkaya Ailesine Ait İşlengili Gelin Odası Tavanı

Evkaya ailesine ait ev, 85 yaşındaki Fatma Evkaya ve oğlu 49 yaşındaki Mevlüt Evkaya'nın verdiği bilgilere göre 1940-1945 yılları arasında Mevlüt beyin babası ve iki amcası tarafından yapılmıştır. İşlengili oda Mevlüt beyin en küçük amcası için hazırlanmıştır (bkz. *Görsel 11*). Daha sonra Mevlüt beyin abisi Ahmet bey 1973 yılında evlenince o odaya geçmiştir. 1992 yılında ise Mevlüt bey evlenerek odaya geçmiştir.

Görsel 11. İşlengili gelin odası tavanı

Gelin odası tavanı tekne tavan şeklinde yapılmıştır. Duvardan tavana geçiş pervazlarıyla sağlanmıştır (bkz. *Görsel 12*). Pervazdan iç tavana kadar olan kısım çıtalı ahşaplarla kaplanmıştır. Göbeğin etrafında kalan tavan yüzeyi, 6 çıtalı düz ahşaplardan oluşmaktadır. Çukur kısmı çevreleyen pervazın üst yüzeyleri geometrik motiflerle şekillendirilmiştir.

Görsel 12. Pervaz detayı

İç tavanın merkezinde yedi kollu bitkisel bezemelere sahip yıldız pano bulunmaktadır. Yıldız kolları merkezde daire formu bir ahşapla birbirine bağlanmaktadır. Tavan göbeğinde yer alan yıldız panonun kollarında farklı motiflerin kullanıldığı görülmektedir. Aplike tekniğiyle yapılan göbek yıldızı, ana hatlarıyla birbirine benzer motifler barındırır da el işçiliğinin de yaratmış olduğu farklılıklar göze çarpmaktadır (bkz. *Görsel 13*).

Görsel 13. İşlengili tavan göbeği

Erdem Ailesine Ait İşlengili Gelin Odası Tavanı

Erdem ailesine ait ev, sözlü kaynakların verdiği bilgilere göre 1940-1945 yılları arasında yapılmış ve evin inşasından 10-15 yıl sonra evin iki oğlu için iki gelin odası hazırlanmıştır (bkz. *Görsel 14*, *Görsel 15*). 85 yaşındaki Ahmet Erdem'in ifade ettiğine göre babası, kendisi ve abisi Mustafa Erdem için ablasının eşi ahşap ustası Kazım Öztürk'e işlengili tavanları yaptırmıştır. Ahmet Erdem ve abisinden sonra işlengili odalara kendi oğullarından büyük olanlar evlendikleri zaman geçmiştir.

Görsel 14. Damar ailesi evi işlengili gelin odası tavanı-1

Görsel 15. Damar ailesi evi işlengili gelin odası tavanı-2

Yapılan görüşmelere göre, işlengili tavanlardan tekne tavan (bkz. *Görsel 14*) olan evin büyük oğlu Mustafa bey için, bindirmeli tavan (bkz. *Görsel 15*) ise Ahmet bey için hazırlanmıştır. Tekne tavanın duvardan tavana geçişi pervazlarla sağlanmıştır (bkz. *Görsel 16*). Pervazdan iç tavana kadar olan kısım çıtalı ahşaplarla kaplanmıştır.

Görsel 16. Tekne tavan pervaz detayı

İç tavanın merkezinde on iki kollu oyma metoduyla yapılmış geometrik motiflere sahip yıldız pano bulunmaktadır (bkz. *Görsel 17*). Yıldız kolları

merkezde daire formlu bir ahşapla birbirine bağlanmaktadır. Göbeğin etrafında kalan tavan yüzeyi, çıtalı düz ahşaplardan oluşmaktadır. Çukur kısmı çevreleyen pervazın üst yüzeyleri motiflidir. Aplike tekniği kullanılan tekne tavanın göbeğindeki yıldız kollarında detaylarda farklılıklar gözlenmektedir.

Görsel 17. Tekne tavana göbeğinde yer alan yıldız pano

Bindirme tavanın duvardan tavana geçişi ince pervazlarla sağlanmıştır. Tavanda yer alan çıtalar için, düz çıta değil geometrik motifli çıtalar tercih edilmiştir. İç içe kareler arasındaki geçişlerde kullanılan pervazların ortasında zikzak motifler yerleştirilmiştir (bkz. Görsel 18).

Görsel 18. Bindirmeli tavan pervaz detayı

Tavan kurgusu iç içe iki kare, karenin içine çapraz yerleştirilmiş kare ve onun içinde bir kare olarak toplam 4 kareden oluşmaktadır. En içteki karenin merkezinde on bir köşeli bitkisel bezemelere sahip yıldız pano bulunmaktadır (bkz. Görsel 19). Yıldız kolları merkezde daire formlu bir ahşapla birbirine bağlanmaktadır. Bindirmeli tavanın göbeğindeki yıldız kollarında, el işçiliğinden kaynaklı ufak farklılıklar dışında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Görsel 19. Bindirme tavan göbek detayı

Sonuç ve Öneriler

Kütahya ili, Çavdarhisar ilçesinde yapılan bu çalışmada yapı sahipleri ile yapılan görüşmelerle ve yapılarda yapılan incelemeler sonucunda dört yapının işlengili gelin odası tavanlarının değerlendirilmesi sunulmuştur. Bu yapıların üçünün tek odasında birinin ise iki odasında işlengili gelin odası tavanına rastlanmaktadır.

Tablo 2: İncelenen yapıların durumları

DAMAR AİLESİ EVİ	Tavan Türü	Yapım Yılı	Yaptıran Kişi	Yapan Kişi/Usta
	Bindirme Tavan	1945-1950*	Damar Ailesi	Hüseyin Dülger
YAŞAR AİLESİ EVİ	Tavan Göbeği	Motifler	Teknik	Yapının Bugünkü Durumu
	8 Köşeli Yıldız	Zikzak, yıldız	Aplike ve Çıtakâri	Esaslı onarım gerektiren yapı
YAŞAR AİLESİ EVİ	Tavan Türü	Yapım Yılı	Yaptıran Kişi	Yapan Kişi/Usta
	Tekne Tavan	1945-1950*	Mehmet Yaşar	Mehmet Yaşar Hüseyin Dülger
EVKAYA AİLESİ EVİ	Tavan Göbeği	Motifler	Teknik	Yapının Bugünkü Durumu
	Altıgen	Zikzak, geometrik, bitkisel	Aplike ve Çıtakâri	Esaslı onarım gerektiren yapı
EVKAYA AİLESİ EVİ	Tavan Türü	Yapım Yılı	Yaptıran Kişi	Yapan Kişi/Usta
	Tekne Tavan	1940-1945*	Evkaya Ailesi	?
ERDEM AİLESİ EVİ	Tavan Göbeği	Motifler	Teknik	Yapının Bugünkü Durumu
	7 Köşeli Yıldız	Yıldız, bitkisel	Aplike ve Çıtakâri	Basit onarım gerektiren yapı
ERDEM AİLESİ EVİ	Tavan Türü	Yapım Yılı	Yaptıran Kişi	Yapan Kişi/Usta
	Tekne Tavan	1940-1945*	Erdem Ailesi	Kazım Öztürk
ERDEM AİLESİ EVİ	Tavan Göbeği	Motifler	Teknik	Yapının Bugünkü Durumu
	12 Köşeli Yıldız	Bitkisel, yıldız	Aplike ve Çıtakâri	Basit onarım gerektiren yapı
ERDEM AİLESİ EVİ	Tavan Türü	Yapım Yılı	Yaptıran Kişi	Yapan Kişi/Usta
	Bindirme Tavan	1940-1945*	Erdem Ailesi	Kazım Öztürk
ERDEM AİLESİ EVİ	Tavan Göbeği	Motifler	Teknik	Yapının Bugünkü Durumu
	11 Köşeli Yıldız	Bitkisel, zikzak, yıldız	Aplike ve Çıtakâri	Basit onarım gerektiren yapı

*Kesin tarih bilinmemekle birlikte bu yıllar arasında olduğu ifade edilmektedir.

İncelenen beş işlengili gelin odası tavanının, 1940-1950 yılları arasında yapıldıkları tespit edilmiştir. Bu tavanların türlerine bakıldığında üçü tekne tavan iken ikisi bindirme tavan şeklinde yapılmıştır. Tavanları yaptıran kişiler ve yapıların günümüz sahiplerine bakıldığında yapıların el değiştirmedeği aynı ailede kaldığı görülmektedir. Beş işlengili gelin odası tavanından dördünü yapan usta belli iken biri tespit edilememiştir. Hüseyin Dülger isimli usta Damar ailesi ve Yaşar ailesine ait evlerin tavanını Yaşar ailesinin ev sahibi Mehmet Yaşar ile birlikte olmak üzere yapmışken, Hüseyin Erdem ailesine ait iki odanın tavanını da Kazım Öztürk yapmıştır. Tavan göbeklerinden dördü yıldız motifi şeklindeki biri altıgen şeklindedir. Yıldız göbekler 7, 8, 11 ve 12 köşeli olarak değişiklik göstermektedir. Tavan motiflerine bakıldığında zikzak, bitkisel, yıldız ve

geometrik motifler görülmektedir. Tüm tavanlarda applike ve çıtakâri teknikler kullanılmıştır. Yapılardan Damar ve Yaşar ailelerine ait olanlar esaslı onarıma ihtiyaç duyarken Evkaya ve Erdem ailelerine ait evler basit onarıma ihtiyaç duymaktadır (bkz. Tablo 2).

Bu tavanlar 1940-1950 yılları arasında gelinlerin kıymetini göstermek için hazırlanmış erkek çeyizlerindedir. Geleneksel Türk evlerinde önem arz eden tavanların, çeyiz olarak mimariye dahil edilmesi oldukça önemlidir. İnce işçilik ve detaylarla üretilen bu tavanların belgelenmemiş olması, bu yapıların koruma altında olmaması, bu kültürün geleceğe aktarılamaması adına son derece büyük bir tehlike arz etmektedir. Bu gelenek; kalifiye eleman olmayışı, maliyetinin yüksek oluşu ve günümüz modern yaşam şartlarında tercih edilmemesinden kaynaklı olarak unutulmakta ve geleneğin devamlılığı sağlanamamaktadır.

Günümüz yaşam şartlarının götürüsü olarak bu geleneği yaşatamamak bile, en kısa sürede yok olmadan bu kültürün belgelenerek gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Bölgede bu geleneği yaşatmış azımsanamayacak sayıda olan bu yapılar genel hatlarıyla üç durumdadırlar. Bunlar; yaşamın devam ettiği iyi durumda olan yapılar, bakımsızlıktan hasar görmeye başlamış basit onarıma ihtiyacı olan yapılar ve harabe durumuna gelmiş esaslı onarım gerektiren yapılar olarak sınıflandırılabilir. Geleceğe bilgi ve belgenin aktarılabilmesi için her yapıya, yapının durumuna uygun, ona özgü müdahale yöntemi seçilmesi gerekmektedir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Yapıların Durumlarına Göre Müdahale Önerileri

YAPILARIN DURUMLARI				
MÜDAHALE ÖNERİLERİ	İyi Durumda Olan Yapılar	Basit Onarım Gerektiren Yapılar	Esaslı Onarım Gerektiren Yapılar	
			Yapıların tescillenmesi	
			Halka koruma bilincinin verilmesi	
			Fotoğraf belgelemesinin yapılması	
			Rölövelerinin alınıp belgelenmesi	
			Hasar tespitlerinin yapılması	
			Koruma müdahale kararlarının alınması ve uygulanması	
			Eğer yıkım kararı alınma durumu söz konusuysa tüm mimari elemanlarının sökülüp farklı bir noktada muhafaza edilmesi ve restorasyon esnasında özgün malzemeye gerekli müdahalelerin yapılarak tekrar yapı üzerinde kullanılması	

İyi durumda olan yapılar, basit onarım gerektiren yapılar ve esaslı onarım gerektiren yapılarda, ilk olarak yapıların tescillenmesi gerekmektedir. Tarihi yapıların tescil önerileri yapılırken ise birkaç noktadan çekilen fotoğraflar yeterli olmamaktadır. Bunun yerine detaylı fotoğraf albümlerinin hazırlanması gerekmektedir. Bu şekilde erken belgeleme adına oldukça önemli bir adım atılarak sonraki çalışmalara doğru yol gösterilecektir. Ayrıca koruma alanında eğitim almış kişiler tarafından rölöve projelerinin hazırlanması gerekmektedir (Halaç vd. 2017). Yapıyla ilgili yapılacak çalışmalar dışında bir diğer önemli nokta da halka koruma bilincinin verilmesidir. Bilgi-belge değerinin farkına varan bireyin tarihi yapılara yaklaşımı değişmektedir. Küçük yaşlardan başlayarak verilecek koruma bilinci sayesinde geleceğe sağlıklı bilgi-belge aktarımı sağlanabilecektir.

Basit onarım ve esaslı onarım gerektiren yapılarda tüm bunların yanında detaylı hasar tespitlerinin yapılması, koruma müdahale kararlarının alınması ve uygulanması gerekmektedir. Koruma müdahale kararları alınırken problem ve sonuç ilişkisi değerlendirilerek alınmalıdır. Tüm bunlar yapılırken yapılar detaylı olarak fotoğraflanmalı ve yerinde gözlemler yapılmalıdır.

Esaslı onarım gerektiren yapılar da ise yukarıda bahsedilen çalışmaların dışında, eğer yapıyla ilgili yıkım kararı alınma durumu söz konusu ise tüm mimari elemanlarının sökülüp farklı bir noktada muhafaza edilmesi

ve restorasyon esnasında özgün malzemeye gerekli müdahalelerin yapılması olarak tekrar yapı üzerinde kullanılması oldukça önemlidir.

NOTLAR

- 1 Öncül mihir olarak kadına verilen çeyiz: III, 371, 372
- 2 Gelinin malı olan çeyiz: I, 319
- 3 Çeyizlemek, çeyizle güveyin evine göndermeyi emretmek: II, 182
- 4 Hısımların (çok kere gerdeğe konulan gelini çeyiz sahibi etmek üzere) elbise veya mal ile yardımlaşması. III, 11
- 5 Sivil mimari, sivil mimarlık Han, hamam, çarşı, ev, çeşme, saray köprü, anıt gibi yapıları kapsayan mimarlık kolu. (Hasol D, 1993:410)

KAYNAK KİŞİLER

- Berber, Halil. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.
- Tannıverdi, Hüseyin. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.
- Damar, Kazım. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.
- Damar Kadriye. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.
- Kuyulu, Mehmet. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.
- Erdem, Ahmet. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.
- Erdem, Bekir. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.
- Evkaya, Fatma. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.
- Yaşar, Ahmet. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.
- Keleş, Hatice. 09 Nisan 2017, Çavdarhisar/Kütahya.

KAYNAKÇA

- “Cihaz (Çeyiz)”, *Türk Ansiklopedisi*, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1960), 10: 503
- “Çeyiz Gelenegi” (t.y.) 30 Ocak 2018. <<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,131403/ceyiz-gelenegi.html>>
- “Çeyiz”, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (İstanbul: Milliyet Gazetecilik, 1986), 5: 2668.
- “Nitel Araştırma Desenleri” (t.y.) 19.06.2019 http://acikders.atauni.edu.tr/pluginfile.php/77629/mod_resource/content/0/SEC.pdf
- Atalay, Besim. *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini* “Endeks” IV, Ankara: TTK Basımevi, 1991.

- Atalay, Besim. *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi I*, Ankara: TTK Basımevi, 1992.
- Atalay, Besim. *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi II*, Ankara: TTK Basımevi, 1992.
- Atalay, Besim. *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi III*, Ankara: TTK Basımevi, 1992.
- Dikmen, B. “Çiğdem ve Toruk, Ferruh. Geleneksel Göynük Evlerinin Mekansal Yapısı ve Koruma Önerileri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2015) 17/1: 99-128.
- Eldem, S. Hakkı. *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul: Pulhan Matbaası, 1954.
- Hacıbaloğlu, M. *Geleneksel Türk Evi ve Çağımıza Ulaşamamasının Nedenleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, 1989.
- Halaç, H. Hicran. ve Demir, İpek. “Alanya Geleneksel Tophane Evlerinin Cephelerinde Mimari Eleman ve Malzemenin Dönüşümü.” *SDÜ Art-E* (Aralık'17): 601-629.
- Hasol, Doğan. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1993
- Kara, Çiğdem. “Evlenme Geleneğinin Temel Dinamikleri”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* (Ocak'09) 2/3-4: 333 – 343
- Koç, Adem. “Kütahya Merkezinde Giyim-Kuşam Kültüründeki Değişmelerin Çözümlemesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Sonbahar 2009, Cilt 2/9): 243-261.
- _____. *Kütahya Merkezinde Giyim-Kuşam Kültüründeki Değişmelerin Çözümlemesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2006.
- _____. “The Significance And Compatibility of The Traditional Clothing-Finery Culture of Women In Kutahya In Terms of Sustainability”, *Milli Folklor*, 2012, (93): 184-199.
- Kuban, Doğan. *Sanat Tarihimizin Sorunları*. İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1975.
- Kutlu, Rana. *İkinci Konutların Tasarımda Geleneksel Türk Evi Tasarım İlkelerinin Kullanılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 1999.
- Küçükerman, Önder. *Türk Evi*. İstanbul: Euro-mat Entegre Matbaacılık, 2007.
- Naumann, Rudolf. “Die Ausgraben in Aizanoi 1981”. *V. Kazı Sonuçları Toplantısı* (8-12 Şubat 1982): 183-192.
- _____. “Die Ausgraben in Aizanoi 1982”. *V. Kazı Sonuçları Toplantısı* (23-27 Mayıs 1983): 195-198.
- Ögel, Bahaeddin. *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1988.
- Özdemir Nutku. “Çeyiz Geleneği”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (1993), cilt: 8, İstanbul.
- Parla, Canan. ve Altınşapan, Erol. “Sivrihisar Akdoğan Mescidi”, *Asos Journal The Journal of Academic Social Science* (32-2016): 1-11.
- Sarı, İbrahim. *Türk Gelenekleri*, İstanbul: Nokta E-Book Publishing, 2017.
- Türk Dil Kurumu, “Çeyiz” (t.y), 01.06.2019 <<http://sozluk.gov.tr/>>
- Uluengin, M., Bülent. *Rölöve*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yem Yayın, 2007.
- Yıldırım, Kemal ve Hidayetoğlu, M.Lütfi. “Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme”. *9. Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu*. İzmir. 16-18 Kasım, 2006.